

Розділ II

ФІНАНСОВІ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

УДК 336.14:352

І. Г. Благун,
І. С. Козій

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розглянуто механізм бюджетного фінансування видатків місцевих бюджетів у контексті виконання делегованих державною владою конституційних функцій і завдань територіальним громадам. Окреслено форми участі бюджетних видатків у реалізації перерозподільчої, стабілізаційної, алокаційної функцій суспільних фінансів. Здійснено огляд вітчизняних наукових і навчальних літературних джерел із проблематики сутності, призначення, функцій, кількісного та якісного наповнення видаткових бюджетних повноважень на місцевому рівні управління. Обґрунтовано нормативно-правову сутність видатково-перерозподільчої бюджетної термінології.

Охарактеризовано основні підходи щодо розмежування видатків між різними рівнями зведеного бюджету, а також їх структурний поділ у розрізі окремих місцевих бюджетів. Оцінено переваги і недоліки фінансування відповідних конституційних повноважень за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Зроблено відповідні узагальнення щодо подальшої реструктуризації видатків місцевих бюджетів з огляду на локалізацію бюджетних відносин та здійснення інших децентралізаційних урядових заходів.

Ключові слова: *місцеві бюджети, витрати місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, бюджетні призначення, бюджетні асигнування, бюджетні кошти.*

Постановка проблеми. В умовах ринкової економічної трансформації відбуваються адекватні зміни в системі вартісного перерозподілу ВВП і національного доходу, одним із напрямів якого є бюджетне фінансування видаткових повноважень на виконання загальнодержавних функцій і завдань. Видатки бюджету потрібно розглядати

у діалектичній єдності з обсягом бюджетних надходжень. При цьому, якщо останні безпосередньо відображають результати масштабів економічної діяльності держави, що вимірюється вартісним еквівалентом реальної величини національного продукту, то механізм здійснення перших залежить від конституційної доктрини, яка формується під впливом особливостей соціально-економічного розвитку держави, державного устрою, а також специфіки історичного етапу розвитку кожної країни. На сьогодні бюджетні видатки відіграють роль важливої забезпечувальної складової виконання функцій суспільних фінансів (рис. 1).

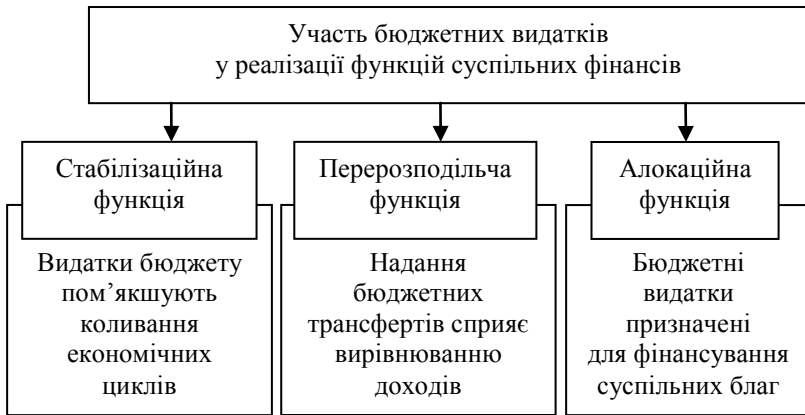

Рис. 1. Реалізація функцій суспільних фінансів за допомогою бюджетних видатків*

* Джерело 1, с. 198.

Стан дослідження. Проблематика видатків бюджетів широко висвітлюється у спеціальній науковій літературі, є предметом публічних парламентських дискусій. Проте особливої актуальності вона набуває в періоди структурних змін у системі економічних відносин, виступаючи при цьому не лише як інструмент реалізації фінансової політики, а й як багатогранне (економічне, політичне, соціальне, військово-оборонне, природоохоронне, управлінське, міжнародно-стратегічне тощо) суспільне явище забезпечення виконання загальнодержавних функцій і завдань відповідно до конституційного суспільного вибору.

Незважаючи на вагомий науковий інтерес до питання перерозподілу бюджетних коштів і велику кількість напрацювань у цьому

напрямі досліджень, новий імпульс отримують і теоретичні проблеми, і прагматичні завдання формування та реалізації бюджетної політики у сфері загальнодержавних видатків з огляду на зміни орієнтирів соціально-економічного розвитку українського суспільства.

Метою проведеного наукового дослідження є комплексний аналіз механізмів фінансового забезпечення видаткових повноважень в умовах локалізації бюджетного процесу.

Виклад основних положень. Розглядаючи теоретичну складову окресленої парадигми, передусім доцільно звернути особливу увагу на певні дефініційні відмінності у термінологічній базі для проведення наукових досліджень. Найуживанішими в науковій і навчально-методичній літературі є поняття «бюджетні видатки», «витрати бюджету», «бюджетне фінансування». При цьому термін «видатки» використовується для найменування тих розподільчих відносин, які пов'язані з використанням централізованого грошового фонду, здійснюються на стадії розподілу ВВП, характеризуються одностороннім рухом грошових коштів, не обмінюються на відповідні еквіваленти.

Навпаки, витрати бюджету проводяться відповідними суб'єктами на стадії обміну, їм притаманний двосторонній рух вартості. Проведення витрат виходить за межі сфери бюджетних відносин і стосується кінцевого використання бюджетних ресурсів держави. Як наслідок, видатки бюджету за певних умов перетворюються на витрати – виплата заробітної плати, оплата вартості товарно-матеріальних цінностей, комунальних послуг та енергоносіїв тощо. Водночас окремі видатки можуть не набувати форм витрат, а виділені бюджетні кошти продовжуватимуть свій рух у загальному грошовому обігу – це виплата стипендій, соціальних допомог, погашення позик тощо [2, с. 165].

Наведені вище положення, які знайшли своє всебічне обґрунтування у підручнику з дисципліни «Фінанси» за загальною редакцією С. Юрія та В. Федосова [2], тенденційно відображають основні напрацювання сучасної вітчизняної економічної думки не лише в галузі фінансової теорії, а й у практиці макроекономічного бюджетування. Не виходячи за межі формату чинної науково-термінологічної концептуалізації фінансових потоків на вторинній стадії бюджетного перерозподільчого процесу, деякі вітчизняні науковці істотно її доповнюють, оцінюють як динамічне явище, що піддається впливу зовнішнього і внутрішнього середовища.

Так, В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова наголошують на необхідності виокремлення кількісних та якісних характеристик видатків бюджету. Перші, на їхню думку, пов'язані з величиною виділених

бюджетних коштів, а другі дають уявлення про природу і суспільне призначення кожного виду бюджетних витратків [3, с. 75].

Акцентуючи увагу на кількісній та якісній природі витратків бюджету, О. Василик обґрунтовує потребу дотримання принципів цільового фінансування задоволення найважливіших потреб суспільства у розвитку економіки, соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо [4, с. 123]. Прагматизмом вирізняється позиція Ю. Пасічника, який вбачає основне призначення витраткових повноважень у виконанні загальнодержавних функцій і завдань на всіх рівнях адміністративно-територіальної управлінської вертикалі [5, с. 368]. С. Булгакова та очолюваний нею колектив авторів навчального посібника «Бюджетна система України» проілюстрували відмінність між витратками та витратами бюджету в контексті прийнятого у червні 2001 р. Бюджетного кодексу, котра полягає в тому, що витрати бюджету мають ширшу сферу застосування і охоплюють як власне витратки на здійснення передбачених відповідним бюджетом програм і заходів, так і кошти на погашення основної суми державного боргу [6, с. 59].

Отже, не викликає жодних сумнівів, що на сьогодні визначальними чинниками формування системи загальнодержавних витратків є фінансова доктрина держави із властивим їй набором соціальних благ і послуг, а також потреба подальшого суспільного розвитку. Саме ця ідея не лише набуває значної підтримки в середовищі вітчизняних учених-економістів, але й активно пропагується знаними науковцями близького зарубіжжя, передусім представниками Російської Федерації [7, с. 356–362; 8, с. 185–213; 9, с. 124–127; 10, с. 14; 11, с. 18–22; 12, с. 8–20].

Практичне спрямування витратків, відповідно до затвердженого бюджету, здійснюють за допомогою бюджетного фінансування, яке можна розглядати з двох позицій: по-перше, як елемент бюджетного механізму; по-друге, як форму фінансового забезпечення суб'єктів бюджетних відносин. У сучасних умовах використовують такі форми бюджетного фінансування: кошторисне фінансування, бюджетне інвестування, надання державних трансфертів у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, а єдиним і безальтернативним методом перерахування бюджетних призначень на рахунки головних розпорядників бюджетних коштів та розподілу бюджетних асигнувань у розрізі поточних рахунків розпорядників бюджетних коштів другого і третього ступенів залишається метод єдиного казначейського рахунка [2, с. 170–173].

У процесі розвитку та вдосконалення діючих форм бюджетного фінансування, на думку провідних вітчизняних учених-економістів

у галузі державних фінансів, потрібно застосовувати диференційований підхід, а перспективи розвитку кожної з форм пов'язувати з тими цілями, досягнення яких вона повинна забезпечити. Цілі управління поділяються на загальні та спеціальні. Загальні цілі реалізуються через ті форми фінансування, які відповідають системі управління економікою загалом. Такими формами є фінансування інвестиційних проєктів, кошторисне фінансування, за допомогою яких формуються галузеві й територіальні пропорції, здійснюються структурні зміни в економіці. Спеціальні цілі пов'язані з особливими умовами господарювання, що визначаються економічною політикою держави на певному етапі її розвитку. Звідси виникає необхідність використання таких форм, як державні субсидії, субвенції, дотації, бюджетні кредити [3, с. 77].

На окрему увагу заслуговує вивчення та аналітичне опрацювання термінологічних характеристик організації фінансового забезпечення видаткових повноважень із місцевих бюджетів. О. Василик стверджує, що видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, котрі пов'язані з реалізацією програм, перелік яких визначено Бюджетним кодексом [4, с. 180]. Ю. Пасічник висловлює думку, що видатки місцевих бюджетів відображають ті самі соціально-економічні відносини, що й видатки державного бюджету, але на місцевому рівні й з урахуванням регіональних особливостей [5, с. 384]. На важливій ролі видатків для становлення самостійних місцевих бюджетів наголошує С. Булгакова [6, с. 178]. Один із основоположників сучасної науки про місцеві фінанси В. Кравченко зосереджує увагу на відповідальності місцевого самоврядування за надання громадських послуг, передусім в частині фінансування видатків на соціальну сферу та соціальний захист [13, с. 63–64].

Розглядаючи теоретичні засади бюджетних видатків, О. Кириленко доповнює їх принципами формування видаткової частини місцевих бюджетів; це такі принципи:

1) відповідності – закріплення видаткових зобов'язань за місцевими бюджетами має відповідати наданим органам місцевого самоврядування повноваженням визначати обсяг і структуру видатків;

2) безперервності – бюджетні видатки потрібно розглядати як безперервний процес руху фінансових потоків;

3) раціональності – ефективне використання коштів місцевих бюджетів;

4) соціальності – спрямування коштів на вирішення безпосередніх потреб населення;

5) повноти – відображення всіх видатків органів місцевого самоврядування у видатковій частині відповідних місцевих бюджетів;

6) адекватності – заплановані бюджетні видатки мають бути адекватними пріоритетам, які визначені в прогнозі соціально-економічного розвитку регіону;

7) збалансованості – обсяг видатків має дорівнювати доходам місцевого бюджету, а також надходженням із джерел фінансування його дефіциту [1, с. 209–210].

Підсумовуючи погляди сучасних українських науковців на сутність бюджетних видатків, варто наголосити й на їх багатогранності, що впливає з повноти об'єкта та масштабності охоплення предмету досліджень. Вважаємо, поняття «видатки місцевих бюджетів» доцільно розглядати в двох аспектах:

1) як складову економічної категорії «бюджет» – це система фінансових відносин, що виникають між місцевим самоврядуванням та розпорядниками бюджетних коштів щодо фінансового забезпечення видаткових повноважень;

2) за матеріальним змістом – це норми і напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу, рішень про місцеві бюджети, інших нормативно-правових документів.

Натомість у Бюджетному кодексі проведено чітке розмежування термінологічних понять, які прямо чи опосередковано пов'язані з процедурою бюджетного фінансування. Так, у статті 2 «Визначення основних термінів» наведені поняття вживаються у такому значенні:

1) бюджетне асигнування – повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане, відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження;

2) бюджетне зобов'язання – будь-яке здійснене, відповідно до бюджетного асигнування, розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з яким необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому;

3) бюджетне призначення – повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане Бюджетним кодексом, Законом про Державний бюджет України (Рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування;

4) бюджетний запит – документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди;

5) бюджетні кошти (кошти бюджету) – належні, відповідно до законодавства, надходження бюджету та витрати бюджету;

6) видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов’язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування;

7) витрати бюджету – видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів;

8) платіж – виконання бюджетних, боргових чи податкових зобов’язань, що виникли в поточному або попередніх бюджетних періодах;

9) фінансування бюджету – надходження та витрати бюджету, пов’язані зі зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету [14].

Коментуючи вищенаведені законодавчі визначення, варто зосередити увагу на таких аспектах. По-перше, не викликає сумніву універсальне трактування терміна «бюджетні кошти» як величини бюджетних надходжень і видатків, котрі виникають і послідовно реалізуються на різних стадіях фінансового розподілу. Водночас суперечливим, на нашу думку, є твердження, що розподіляються кошти бюджету через дохідну його частину (ст. 9 Кодексу), а перерозподіляються – через видаткову (ст. 10 Кодексу), оскільки розподільча функція бюджету пов’язана переважно з одержавленням частини первинних доходів тих суб’єктів економічної діяльності, які брали безпосередню участь у створенні ВВП. Тому здебільшого доходи і видатки є носіями перерозподільчої фінансової природи, за винятком тих випадків, коли держава є первинною ланкою у системі розширеного відтворення, виступаючи на правах власника, надаючи суспільні послуги тощо.

По-друге, саме поняття «видатки бюджету» тісно ув’язується із бюджетним запитом – первинним документом, що визначає потребу в фінансуванні у відомчому розрізі. Процедура бюджетного запиту проходить складну двосторонню ієрархію схвалення (спочатку знизу-вгору, а далі – навпаки). За наслідками парламентських (на рівні держави) чи представницьких (на місцевому й регіональному рівнях) слухань, бюджетні запити трансформуються в бюджетні призначення, які в межах відомств, міністерств, відділів та управлінь місцевих адміністрацій і виконкомів, інших головних розпорядників бюджетних коштів

розподіляються між розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня як бюджетні асигнування.

По-третє, бюджетні асигнування потрібно розглядати не лише як матеріальні носії перерозподільчої бюджетної природи, але й як механізм забезпечення бюджетних зобов'язань, тобто визнаних законом дій, що передбачають здійснення розпорядниками бюджетних коштів платежів для виконання власних функцій та поставлених завдань, пов'язаних із функціонуванням бюджетних установ. У юридичній площині саме бюджетні асигнування (як повноваження розпорядників бюджетних коштів) є підставою для затвердження кошторисів установ та організацій, що утримуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

По-четверте, витрати бюджету є ширшим поняттям, ніж видатки бюджету, оскільки, крім безпосередньо видатків, включають надання кредитів із бюджету, погашення боргу, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

По-п'яте, фінансування бюджету – це рух грошових коштів у бюджетній системі з метою покриття дефіциту бюджету й напрямів використання фінансових ресурсів, що утворилися в результаті профіциту бюджету. Крім того, фінансування бюджету охоплює витрати на погашення боргу. Це означає, що видаткові функції бюджету пов'язані з виконанням конкретних бюджетних програм, забезпечуються реальними податковими, неподатковими, іншими бюджетними надходженнями, тоді як фінансування бюджетного дефіциту в своїй основі покликане вирівняти фінансові дисбаланси на макрорівні шляхом застосування специфічних джерел, яким переважно притаманне боргове походження.

Фінансове забезпечення суспільних благ і послуг здійснюється і з державного, і з місцевих бюджетів. З огляду на це, надто важливо виконати оптимальний розподіл видаткових повноважень між різними рівнями бюджетної системи.

У спеціальній фінансово-економічній літературі найчастіше називають два основні критерії закріплення джерел бюджетного фінансування в розрізі розпорядників бюджетних коштів – принцип відомчої підпорядкованості та принцип територіального розташування бюджетних установ, інших об'єктів фінансування й отримувачів коштів [15, с. 126].

Відповідно до ст. 82 Бюджетного кодексу, всі видатки бюджетів поділяють на три групи:

1) видатки на забезпечення конституційного ладу, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші

видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим і місцевому самоврядуванню;

2) видатки, які визначаються функціями держави і можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найефективнішого їх виконання на основі принципу субсидіарності;

3) видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування, які мають місцевий характер і є визначені законами України.

Статтею 83 Кодексу встановлено, що джерелами здійснення першої групи видатків є кошти державного бюджету, а другої і третьої груп – кошти місцевих бюджетів, а також трансферти з центрального бюджету (рис. 2).

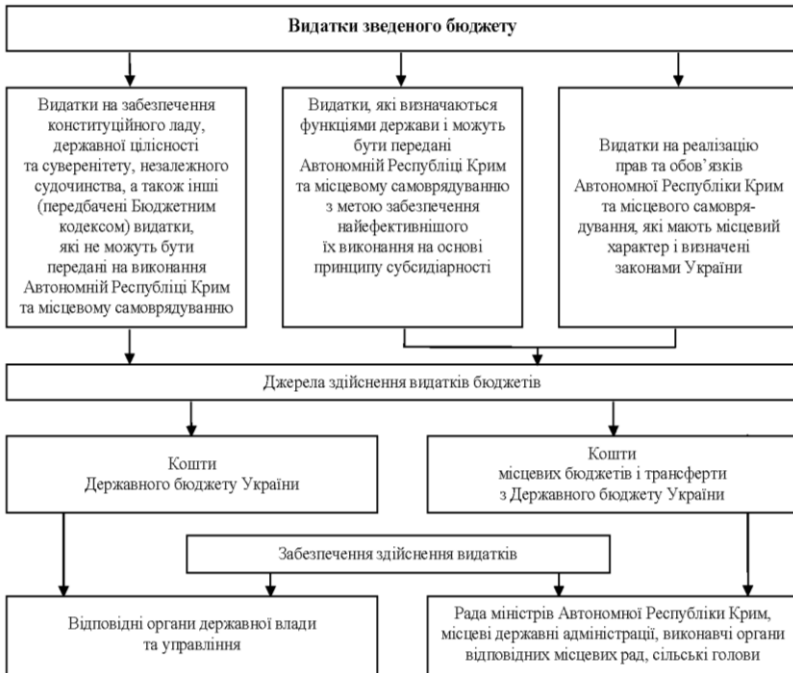

Рис. 2. Класифікація та джерела фінансування видатків бюджетів*

* Складено автором за джерелом 14.

Трирівнева структура місцевих бюджетів зумовлює поділ їх видатків на три групи за певними критеріями:

- 1) перша група – за критерієм першочерговості видатків і найбільшої наближеності надання гарантованих послуг до їх споживачів;
- 2) друга група – за критерієм рівноправності громадян в одержанні основних гарантованих послуг;
- 3) третя група – за критерієм гарантованості послуг окремим категоріям громадян, право на одержання яких визначено відповідним законодавством.

Зазначені напрями видатків мають чітко регламентовані джерела їх фінансового забезпечення (рис. 3).

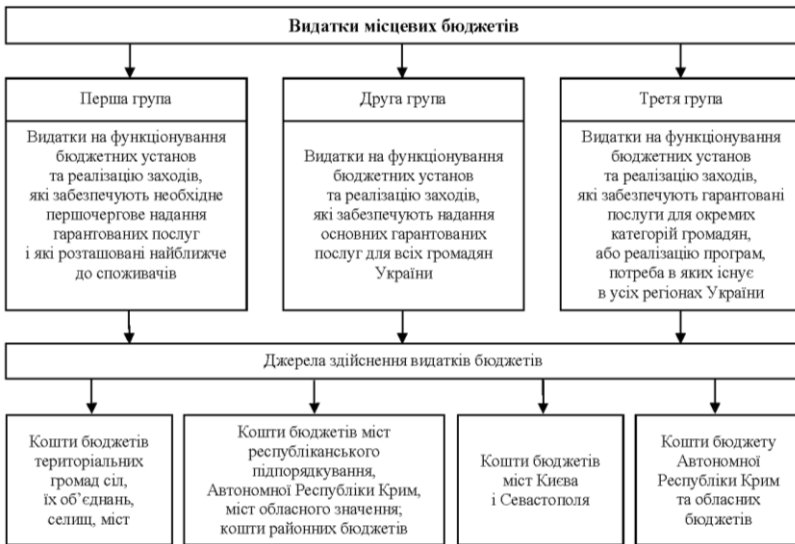

Рис. 3. Розмежування видатків місцевих бюджетів та джерела їх фінансування*

* Складено автором за джерелом 14.

Отже, наведений розподіл видатків місцевих бюджетів є наслідком дотримання принципу субсидіарності. Виняток становлять лише бюджети міст Києва і Севастополя, яким надано ст. 133 Конституції України спеціальний статус міст державного підпорядкування. Коло повноважень, закріплених за цими містами, поширюється і на

всі три групи видаткових зобов'язань адміністративно-територіальної одиниці.

У процесі бюджетування на макрорівні широкого поширення набула практика фінансового вирівнювання територіальної фінансової спроможності. Це передбачає делегування державою на місцевий рівень низки видаткових повноважень, а також гарантування їх фінансового забезпечення шляхом проведення трансфертних платежів у вигляді базових дотацій. У контексті зазначеного всі видатки можна згрупувати на такі, що враховуються та, відповідно, не враховуються при наданні міжбюджетних трансфертів.

Локалізація бюджетних відносин на місцевий рівень управління є стратегічною метою бюджетної доктрини й потребує подальшого законодавчого закріплення з урахуванням переваг і недоліків фінансування з місцевих бюджетів (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки забезпечення суспільних послуг за рахунок місцевих бюджетів*

Переваги від закріплення видатків за місцевими бюджетами	Умови, які утруднюють здійснення видатків з місцевих бюджетів
1. Відмінності у смаках	1. Економія на масштабі
Чим менша територіальна одиниця, тим однорідніші смаки людей, які проживають на цій території. Саме місцева влада може запропонувати населенню суспільні блага, яким вони надають перевагу	Для деяких суспільних благ збільшення числа їх споживачів спричинює зниження витрат виробництва у розрахунку на одного споживача
2. Доступ до інформації	2. Регулювання зовнішніх ефектів (екстерналій)
Інформація про локальні потреби в суспільних благах доступніша для місцевих органів влади; витрати на її отримання менші. Наприклад, потребу території в шляхах місцевого значення простіше визначити на місцевому рівні	При наданні суспільних благ на локальному рівні не враховуються зумовлені ними зовнішні ефекти, тобто не беруться до уваги всі вигоди або втрати від їх виробництва. Це призводить до перевиробництва або недовиробництва благ
3. Стимулювання міжрегіональної конкуренції	3. Запобігання «експорту проблем» та «імпорту вигод»
У разі незадоволення політикою місцевої влади, зокрема у сфері забезпечення суспільних благ, де-	Місцева влада, забезпечуючи блага, може навмисно створювати умови, за яких покращується становище цієї

які мешканці цієї території можуть емігрувати в інші місця. Міграція населення створює стимули для здійснення ефективнішої місцевої економічної та фінансової політики	територіальної спільноти за рахунок погіршення становища інших спільнот
4. Можливість експериментування в локальних масштабах	4. Стандартизація якості благ
Певні труднощі пов'язані з визначенням найкращого способу надання конкретного суспільного блага та з'ясуванням того, чи є він взагалі. Наявність у регіональної та місцевої влади права самостійно формувати політику дає змогу перевірити різні підходи і порівняти одержані результати	На центральному рівні легше встановлювати і втілювати в життя єдині стандарти якості суспільних благ. Тоді як попередні аргументи на користь централізації були продиктовані міркуваннями ефективності, то цей аргумент пов'язаний із потребою врахування критерію рівності

* Джерело 1, с. 201–202.

Істотне розширення фінансово-бюджетної компетенції органів управління територіальних громад та їх об'єднань упродовж останніх десятиліть спричинено насамперед зміною пріоритетів державної політики. Так, якщо до середини ХХ ст. в структурі державних витратків переважали видатки на державне управління та економічну діяльність, що зумовлювалося становленням нових систем правління державотворчими процесами та бурхливим нарощуванням економічного потенціалу, то надалі (особливо в останні роки) пріоритетними стали бюджетні призначення на соціальний захист і соціальне забезпечення населення за відносно високої частки бюджетної підтримки економічних програм.

Загалом проблема рівня фінансування загальнодержавних функцій і завдань не обмежується лише системою бюджетних перерозподільчих відносин. Побувають щодо цього дві основні думки. За першою, весь тягар загальнодержавних витрат треба перекласти на економіку, забезпечивши зростання сукупного попиту за рахунок зниження загального рівня податкового навантаження. З одного боку, це призводить до збільшення додаткових коштів у населення, які спрямовуються на споживання, а з іншого – зниження податкових ставок стає можливим в умовах тотального скорочення державних витратків.

Друга думка знайшла своє вираження в «теорії раціональних очікувань», згідно з якою державі не слід прагнути до зменшення

видатків, а, навпаки, стимулювати сукупний попит. Звідси випливають два важливі висновки:

- 1) без допомоги держави сучасна ринкова економіка не здатна до саморегулювання, свідченням чого є світова фінансова криза, що набула особливо великих масштабів у серпні 2008 р.;
- 2) держава може самостійно формувати попит на продукцію підприємств, установ, організацій і внаслідок цього регулювати сукупний попит, забезпечувати взаємозв'язок і збалансованість розвитку всіх галузей національної економіки та соціальної сфери.

Підсумовуючи, наголосимо, що в умовах сьогодення у чистому вигляді жоден із окреслених підходів не застосовується, оскільки стрижнева мета фінансової політики зводиться до державної підтримки галузей і виробництва, які забезпечують повноцінне функціонування суспільства. Це, по-перше, спростовує класичний постулат про «невидимий» саморегулюючий механізм ринкової економіки, який уможливило самостійне вирішення соціальних, економічних, інших загальнодержавних проблем. По-друге, схема перерозподілу бюджетних потоків набуває прозорості з огляду на обопільну зацікавленість держави і платників податків, котрі до того ж є основними споживачами суспільних благ і послуг.

При цьому, з позицій державного управління вирішується завдання підвищення ефективності фінансування загальнодержавних видатків, скорочення обсягів непродуктивних бюджетних призначень, переорієнтації з відомчого на програмний метод бюджетного планування. З іншого боку, носії фіскальної суті дедалі активніше беруть участь у бюджетному процесі, здійснюючи опосередкований контроль за раціональним використанням внесених до бюджету податкових платежів.

Соціально-економічна природа видатків усіх рівнів бюджетної системи визначається низкою чинників: природою і функціями держави, рівнем соціально-економічного розвитку країни, розгалуженістю зв'язків бюджету з національною економікою, державним устроєм та адміністративно-територіальним поділом, формами надання бюджетних коштів.

Поєднання вказаних факторів формує відповідну структурно-системну модель видатків зведеного бюджету на певному етапі соціально-економічного розвитку.

Висновки. Прагматика реформування бюджетної форми розподілу та перерозподілу ВВП – і на загальнодержавному рівні, і стосовно регіонів – передбачає не лише підвищення рівня фіскальної віддачі мобілізаційної складової перерозподільного процесу, а й забезпечення

ефективного використання бюджетних коштів шляхом досягнення максимальної стійкості та достовірності затверджених бюджетних призначень. Запорукою вирішення цього завдання, передусім, має стати запровадження якісно нового механізму планування бюджетних призначень головним розпорядникам бюджетних коштів при затвердженні бюджетів та бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів нижчого рівня при формуванні планів асигнувань із загального фонду бюджету та уточнених єдиних кошторисів доходів і видатків бюджетних установ.

Ринкова комерціалізація сфери невиробничих бюджетних послуг (за збереження потрібного рівня централізованої фінансової підтримки державних і місцевих програм соціально-економічного розвитку) повинна супроводжуватися адекватними змінами у методології бюджетного планування завдяки запровадженню орієнтованого на результат планування замість розрахунків планових показників за штатами й контингентами.

1. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О. П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
2. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
3. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
4. Василик О. Д. Бюджетна система України: підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
5. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посібник / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.
6. Бюджетна система України: навч. посібник / С. О. Булгакова, Л. І. Василенко, Л. В. Єрошенко та ін.; за ред. С. О. Булгакової. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 288 с.
7. Бюджетная система России: учебник для студ. вузов; под ред. Г. Б. Поляна. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 703 с. – (Серия «Золотой фонд российских учебников»).
8. Бюджет и бюджетная система: учебник / М. П. Афанасьев, А. А. Беленчук, И. В. Кривоногов; под ред. М. П. Афанасьева; предисл. А. Л. Кудрина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрайт, 2011. – 777 с. – (Серия «Университеты России»).
9. Кабанов В. Н. Долгосрочная финансовая политика: учеб. пособие / В. Н. Кабанов. – М.: Высш. шк., 2010. – 301 с.: ил.
10. Воропаева С. В. Институциональная модернизация рынка бюджетных заказов: принципы, инструменты, направления / С. В. Воропаева, О. С. Белокрылова. – Ростов-на-Дону: Содействие-XXI век, 2011. – 230 с.: ил.

11. Повышение эффективности бюджетных расходов: учеб. пособие / под общ. ред. А. А. Климова. – М.: Дело, 2009. – 520 с. – (Серия «Образовательные инновации»).

12. Подъяблонская Л. М. Проблемы повышения эффективности государственных расходов в России: монография / Л. М. Подъяблонская, Е. П. Подъяблонская. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 111 с.

13. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посібник / В. І. Кравченко. – К.: Знання; КОО, 1999. – 487 с.

14. Бюджетный кодекс Украины від 08.07.2010 р. № 2456-XI // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

15. Благун І. Г. Фінанси: навч. посібник / І. Г. Благун, Р. С. Сорока, І. В. Єлейко. – Львів: Магнолія-2006, 2007. – 314 с.

Благун І. Г., Козий І. С. Бюджетная децентрализация и ее влияние на финансирование расходов бюджетов местного самоуправления

Рассмотрено механизм бюджетного финансирования расходов местных бюджетов в контексте исполнения делегированных государственной властью конституционных функций и заданий территориальным обществам. Очерчено формы участия бюджетных расходов в реализации перераспределительной, стабилизационной, алокационной функций общественных финансов.

Осуществлено обзор научных и учебных источников, посвященных проблемам сущности, назначения, функций, количественного и качественного наполнения расходных бюджетных полномочий на местном уровне управления. Обосновано нормативно-правовую сущность расходно-перераспределительной бюджетной терминологии.

Характеризуются основные подходы относительно распределения расходов между разными уровнями консолидированного бюджета, а также их структурное распределение в разрезе отдельных местных бюджетов. Оценено преимущества и недостатки финансирования соответствующих конституционных полномочий за счет средств местных бюджетов

Сделано соответствующие выводы относительно дальнейшей реструктуризации расходов местных бюджетов с учетом локализации бюджетных отношений и осуществления других децентрализованных правительственных мероприятий.

Ключевые слова: *местные бюджеты, расходы местных бюджетов, бюджетные назначения, бюджетные ассигнования, бюджетные средства.*

Blahun I. G., Kozij I. S. Fiscal decentralization and its impact on financing expenditures of local budgets

Highlights theoretical and methodological foundations of non-appropriation forms part of GDP.

Characterized individual components of tax revenues, namely income from property and entrepreneurship; administrative fees and charges, revenues

from non-commercial and incidental sales; revenues from penalties and fines. Other non-tax revenues; own revenues of budgetary institutions. Identifies common and distinctive features between taxes and non-tax payments. Identify methods, types and sources of non-tax revenues of local budgets.

Ased on the report on the construction, the state and local budgets for the period 2011–2015 conducted analysis of structures and non-tax revenues for the period studied, based on what made the appropriate conclusions and generalizations.

Evaluated structural changes in individual non-tax revenues in parts Formation of general and special funds of local budgets. Dinamitsi investigated in the share of state revenues from produktivnoyi ACTIVITIES property and property rights, public lands and resources, public services, extra-budgetary funds of budgetary institutions in GDP.

Outlines promising areas of increasing alternative sources of local budgets in the context of fiscal decentralization, including: market development services to create a competitive environment in the utilities sector; significantly improve the quality of services provided by utilities, expanding their list; of economically reasonable price policy; improving the management of municipal property; forming enterprises of social partnership with local governments, activation of the relevant advisory and consulting services.

Analysis of the composition and structure of the income from the capital showed their little fiscal-resource potential, primarily due to their extensive background. As a result, among the main tasks of effective management of land and mortgage complex infrastructure of local communities should be allocated as follows: optimization of structures and land-property complex; publicity, publicity, transparency of decision-making, auctions, competition, providing benefits; creating conditions for social needs and improving quality of life; priority development of the most important sectors of the local economy by creating adequate preferential arrangements; preservation and expansion of the material resources to perform legally assigned to local government authorities.

Play a mechanism appropriate territorial communities and their associations structural elements of land and property complex as the material basis of socio-economic development and real financial sources of local revenues from operations with capital.

Given the nature of the current state of economic development one of the most promising sources of treasury at all levels, consolidated budget are considered proceeds from the sale or use of intangible assets.

Thus, the local communities in the face of local government may be vested right to immediate possession of inventions, industrial designs, industrial models, selection achievements; the right to use the works of science, literature, art, computer software program, objects of related rights; exclusive rights to know-how, trademarks.

Key words: *local budgets, local budget expenditures, expenditures of local budgets, budget appropriations, budget appropriation budget.*

Стаття надійшла 11 травня 2016 р.